

and finally, to destroy it. A child feels a great facilitation while tearing or burning a doll. It is the act of «reaction» of illness, conscious/unconscious desire to free oneself from it, search for internal mechanisms of resistance.

A fairy-tale is a language that is understood by a child, that is why many researches think that this method effectively helps the child of adapt to new life roles.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

УДК 378.147:37

Левченко Я.Е.

В статті представлено аналіз умов формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя-філолога в процесі реалізації мотиваційно-орієнтаційного етапу педагогічної технології. Розвиток емоційного компонента майбутніх учителів сприяє отриманню ними задоволення від навчально-професійної діяльності, настраює студентів на певні переживання, пов'язані з професією вчителя, мотивує до активної самоудосконалювання в процесі навчальної діяльності.

Ключевые слова: *личность, профессиональная направленность, педагогическая технология, эмоциональный компонент.*

The article is dedicated to the analysis of the conditions of forming emotional component of professional future teachers-philologist's personality orientation of the motivational-orientational stage of the pedagogical technology. The development of emotional component of future teacher's promotes getting them the satisfaction of educational and professional activity.

Keywords: *personality, professional orientation, pedagogical technology, emotional component.*

Сьогодні проблема формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя є досить актуальною в освітньому просторі і потребує свого вирішення, оскільки, по-перше, спрямованість на професію, яка формується впродовж навчання у вищому навчальному закладі, дає можливість молодому фахівцю реалізуватися в майбутньому професійному колективі, сприяє активізації зусиль щодо постійного професійного самовдосконалення, що, в свою чергу, дозволяє відчувати особисту самодостатність і конкурентоздатність на ринку сучасного педагогічного середовища; по-друге, проблема спрямованості на педагогічну діяльність є особливо значущою для українського суспільства, оскільки значна кількість випускників намагається уникнути працевлаштування в середніх навчальних закладах і реалізовувати свій фаховий потенціал в інших, престижніших сферах. У контексті цього актуальності набуває розробка і впровадження в навчальний процес педагогічно-

го вищого навчального закладу технології формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя (ПСОМВ).

Мета й вирішення завдань педагогічної технології формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя досягається у процесі реалізації діагностичного, мотиваційно-орієнтаційного, змістового, процесуального, оцінно-результативного етапів. Саме на мотиваційно-орієнтаційному етапі педагогічної технології здійснюється формування мотиваційного та емоційного компонентів, тобто розвиток професійних потреб, мотивів, цінностей, ціннісних орієнтацій, професійних інтересів, позитивного ставлення до професійної діяльності [4].

Мета статті – розглянути умови формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя-філолога в межах реалізації мотиваційно-орієнтаційного етапу педагогічної технології.

У професії вчителя позитивний емоційний фон є рушійною силою виховання любові до праці, яка є обов'язковою умовою успішності в педагогічній професії. Розвиненість емоційного компонента майбутніх учителів сприяє отримуванню ними задоволеності від навчально-професійної діяльності, настроюванню студентів на певні переживання, пов'язані з професією вчителя, мотивує до активного самовдосконалення у процесі навчальної діяльності.

На підставі аналізу наукової літератури (Н.Булатевич, О.Бухало, О.Гусак, І.Зязюн, С.Коломійченко, Л.Мітіна, В.Семиченко, І.Сергєєв, П.Якобсон та інші) нами були визначені шляхи формування позитивного емоційного компонента ПСОМВ: створення емоційно насиченого навчального заняття, яке можливе за умов як емоційного викладання змісту навчальної інформації, так і цікавості та корисності для майбутньої професії, її змісту; створення ситуації успіху, використання гумору, створення сприятливого емоційно-психологічного клімату у процесі навчання, застосування елементів проблемного та інтерактивного навчання, упровадження в навчальний процес ігрових технологій. Формування емоційного компонента професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя-філолога здійснювалося згідно засад фасилітаційного підходу до навчального процесу, використовуючи прийоми: підбадьорювання, емоційного відгуку, запевнення, позитивні підкріплення, які виявлялися у засобах винагороди бажаної поведінки, а саме: схвалення, ставлення у приклад для інших, подяка тощо, встановлення особистого контакту зі студентом.

Для створення сприятливого емоційно-психологічного клімату на заняттях використовувалась авторська програма психологічного тренінгу «Розвиток гнучкості поведінки», метою якої дослідниця Л. Мітіна визначила розвиток творчих здібностей, формування умінь саморегуляції, аналіз поведінки в ході взаємодії (інтерації), розвиток соціальної перцепції, емоційного самовиявлення, саморозкриття, самопізнання, зворотного зв'язку, рефлексії [5]. При обговоренні деструктивних форм емоційної саморегуляції – заборони на виявлення емоцій – студенти робили висновок, що «затиснуті» негативні емоції породжують відчуття страху, перекривають шлях до позитивного бачення світу. Водночас розглядалися конструктивні способи виявлення емоцій вербальними і невербальними способами, наприклад, використання в мові ефемізмів – прийом заміни брутальних слів на експресивно нейтральні (не

дурень, а не надто розумний тощо). З метою виявлення особистого емоційного стану невербальними засобами, розвитку чутливості відповідно до емоційного стану партнера студентам пропонувались вправи «Театр» та «Скульптор і скульптура», після закінчення яких учасники доходили висновку про важливість розвитку вмінь «зчитувати» емоцію партнера за його мімікою, жестами й доповнювати своє мовлення емоційно забарвленими невербальними засобами спілкування. Майбутні вчителі усвідомлювали, що саме в їхній професії особливо важливим є виявлення невербальної емоційності, яка допомагає продуктивному професійному спілкуванню.

Професія вчителя є настільки емоційно насиченою, що в науковій літературі здебільшого досліджується синдром «емоційного вигорання» вчителів, який розглядається як психогенний розлад, пов'язаний із професійною дезадаптацією, котрий у своїй динаміці проходить низку фаз: напруження, резистенцію й виснаження (із досвіду Н. Булатевич) [1]. Щодо проблеми «емоційного вигорання», автор доходить висновку, що форми його виявлення (надмірне переживання, тривога, депресивні стани, неадекватне вибіркове емоційне переживання та редукція своїх професійних обов'язків і, нарешті, можливі психосоматичні порушення) притаманні майже третині вчителів середньої школи. Таким чином, у майбутніх учителів для їхнього професійного спрямування слід формувати знання про можливі професійні емоційно дискомфортні ситуації та вміння, які сприяють продуктивному спілкуванню в емоційно стресовій ситуації. Тому у навчальні практичні заняття нами впроваджувались вправи типу «Почуття і дії», результатом яких був терапевтичний ефект, який виявлявся в послабленні початкового дискомфорту, вирішенні внутрішньо особистісного конфлікту через зовнішній конфлікт почуттів.

Формуванню як мотиваційного, так і емоційного компонентів ПСОМВ сприяли наукові здобутки дослідників, які інтерпретувались для студентського віку. Вправи були спрямовані на ідентифікацію й відтворення емоційних станів, зв'язку між виявленням емоцій та зворотною реакцією іншого, цілісність і відповідність вербального і невербального каналів виявлення емоцій, емоційну інтерпретацію ситуацій, встановлення зв'язку між виявленням емоційної поведінки та її наслідками, прогнозування результатів спілкування, залежно від характеру емоцій, пошук найоптимальніших шляхів виявлення емоцій, аналіз емоційного стану (власного та іншої людини), самоконтроль за виявленням емоцій та їхньої саморегуляції, корегування емоційної поведінки й аналіз адекватності використання експресивних каналів виявлення емоцій тощо (із досвіду О. Бухало) [2]. У процесі занять із психології й основ педагогічної майстерності студенти навчались розпізнавати емоційні стани людини за мімікою. Для цього використовувались технічні засоби навчання: спочатку студенти спостерігали мімічні зміни людини на малюнках, пояснюючи відповідні до кожного малюнку емоційні стани, потім закріплювались отримані знання у процесі перегляду фільму «Теорія брехні», завданням до якого було визначити, які емоції людина переживає. З метою формування у студентів емпатії, нерозривно пов'язаної з відчуттям переживань партнера зі спілкування, впроваджувалась гра «Зрозумій мене без слів», у ході якої студенти, працюючи в парах, намагалися відгадати емоційний стан партнера за зміною міміки його обличчя. Внаслідок дії зазначених педагогіч-

них заходів спостерігались розуміння студентами емоційних станів інших, сформованість умінь регулювати як особисті емоційні прояви, так і стиль поведінки в емоційних ситуаціях.

Корисним для досвіду майбутнього вчителя вважається усвідомлення ним багатства емоційно однорідних станів, тому застосовувались прийоми створення проблемної ситуації. Для цього студенти мали можливість зрозуміти, що у відповідній ситуації кожна емоція може сприяти ефективності педагогічного спілкування. У педагогічній професії такі елементи невербального педагогічного спілкування, як мобілізація, вага і прибудова пов'язані з емоційними станами (із досвіду І. Сергєєва) [6]. Мобілізація виявляє ступінь внутрішнього напруження людини у процесі діяльності, вага розглядається як індикатор емоційного і фізичного станів, прибудова є індикатором стосунків людини з конкретним партнером зі спілкування. Мобілізація (за 10-бальною шкалою) визначає стан готовності до дії: 0 – відсутність готовності, сон; 1-4 – стан «дайте мені спокій», вираз втоми на обличчі; 5 – готовність до дії; 6-7 – деяка нав'язливість у взаєминах; 8-9 – гарячкові дії, що переходять у паніку; 10 – стан людини під час смертельної небезпеки. Вага розрізняється за змістом і ступенем емоційного і фізичного стану: «важка вага» (сукупність неприємностей, фізичного болю і негативних емоцій); «легка вага» (прекрасний настрій); «середня вага» (економія енергії у професійних стосунках); «вага з гідністю» (доброзичливість, спокійна впевненість у своїх словах і діях). Елемент «прибудова» розглядається як «прибудова згори» (поблажливість, високомірність, демонстрація своєї зверхності); «прибудова знизу» (запобігливий погляд, жалібні інтонації), «прибудова нарівні» (доброзичливі, поважні до партнера міміка та жести).

Сприятливу атмосферу для позитивного сприйняття інформації й активної діяльності забезпечувало створення ситуацій успіху, тому використовувались на заняттях такі форми роботи, які дозволяли моделювати успішну діяльність кожного студента (із досвіду О. Гусак) [3]. З метою створення позитивного ставлення до заняття, встановлення довіри до викладача студенти залучались до спільної методичної організації занять: визначити план, завдання, аналізувати умови та шляхи їхнього досягнення, можливі утруднення. Результат такого професійного співробітництва виявляв підтримку пізнавального інтересу до педагогічної діяльності, розвиток відповідальності у студентів за прийняте рішення щодо спільної діяльності, віру у свої можливості. Слід зазначити, що ситуація успіху створювалась з урахуванням навчальних досягнень й особистісних ресурсів студентів, при цьому повсякчас надавалась педагогічна підтримка різних видів: заклик до наслідування, співпраця, ініціювання, випередження. Згідно рівня домагань студентів організація ситуацій успіху відрізнялась за формами. Так, для студентів, які відчували невпевненість у діяльності, запроваджувалось стимулювання, що передбачало готовність викладача прийти на допомогу з метою подолання страху перед розв'язанням проблем, «зараження» успіхом від інших, які вже його досягли. Така ситуація сприяла самостійному зверненню до відомчої літератури, психологічному самовдосконаленню (опрацювання теми «Як подолати страх»). Для більш упевнених студентів організовувався успіх у формі «наставництва», суть якого виявлялась у визнанні авторитетними для студента особами його успі-

ху. При цьому студент відчував «смак перемоги» і бажання активної участі у навчально-професійній діяльності. Особливістю професійно-педагогічного спілкування з такими студентами було надання їм «прихованої допомоги», оскільки не бажано було знижувати їхню адекватно високу самооцінку.

На думку дослідника П. Якобсона, все різноманіття культурних цінностей стає доступним людині тільки за наявності у неї такого ж різноманіття переживань [7]. Реальним спонуканням до дії може виступити тільки сильна емоція, глибоке потрясіння. Тому формування емоційного компонента ПСОМВ здійснювалось у межах викладання курсу «Лексикологія англійської мови». При цьому за мету у формуванні позитивних емоцій і мотивів ставили розвиток у студентів словникового запасу, який допомагав доречно висловити свої емоції, збагачення знань про емоційно-адекватні способи поведінки у ситуаціях підвищеної напруженості, розглядалися ситуації, можливі у професійній діяльності, як негативно емоційні (виявлення незадоволеності, навіть гніву), так і позитивно емоційні (виявлення задоволеності, радості перемоги тощо).

Викладання курсу здійснювалось згідно з метою створення емоційно насиченого навчального заняття, що реалізувалось за умови цікавості та користності змісту навчальної інформації з точки зору майбутньої професії та його емоційного викладання. На підготовчому етапі упровадження курсу в навчальний процес (розроблення програми) особливу увагу надавали його змістовній частині, яка мала сприяти заохоченню майбутніх учителів-філологів до збагачення свого лексичного запасу, набування нових знань про риторичні прийоми, використання яких знадобиться у професії вчителя, формувати і підвищувати мотивацію здійснення самоосвіти в галузі розвитку особистого мовлення. Отже, на заняттях впроваджувались такі прийоми: використання емоційно насичених прикладів, статистичних даних, наукових фактів, засобів гумору, застосування в читанні лекції несподіваної та невідомої інформації, а також об'ємних, рельєфних форм її викладу інтерактивного та когнітивного характеру, застосування елемента неформальності, який допомагає зблизити майбутнього вчителя з викладачем, оскільки викладач, враховуючи предмет обговорення, знайомить студентів із власним досвідом вирішення певної проблеми. При цьому позитивним моментом вважається розповідь про власні помилки та їхні наслідки, а також досвід уникнення однобічного підходу до цієї або подібної проблеми, прийом співпереживання, використання якого дозволяє акцентувати увагу на подіях, котрі пов'язують викладача і студентів, змушуючи останніх переживати. Для загострення уваги аудиторії вдавались до прийому гіперболи (перебільшення), що допомагало виявити причинно-наслідкові та умовно-наслідкові взаємозв'язки між подіями, процесами й поведінкою людей. Для активізації продуктивного мислення використовувався емоційний прийом «провокація», який виявлявся в короточасній незгоді студентів з інформацією, отриманій від викладача, при цьому студенти активно готувались до конструктивних висновків.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє сподіватися, що у майбутніх учителів-філологів задоволеність обраною професією буде виявлятися, якщо впроваджувати в навчальний процес психологічні тренінги, вправи, спрямовані на формування емпатії, умінь самодопомоги в ситуаціях емоційного дис-

комфорту, залучення студентів до спільної методичної організації занять, створення емоційно насиченого та максимально інформаційного заняття у процесі викладання курсу «Лексикологія англійської мови». Ставлення до професії вчителя, котре визначається згідно з уявленням про особистісний досвід стосунків з учителями у школі та особистісне усвідомлення стереотипів щодо вчительської праці, можна простежити у процесі обговорення проблемно-педагогічних ситуацій, ознайомлення студентів із засобами невербального педагогічного спілкування та відпрацювання у них відповідних умінь застосовувати ці засоби.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні технології формування когнітивного та діяльнісного компонентів професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя-філолога.

Література:

1. Булатевич Н. М. Синдром емоційного вигорання вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.04 «Медична психологія» / Н. М. Булатевич. — К., 2004. — 19 с.
2. Бухало О. Л. Формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Л. Бухало. — Х., 2011. — 21 с.
3. Гусак О. Г. Педагогічна технологія створення ситуацій успіху майбутнього вчителя у професійній підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Г. Гусак. — Х., 2011. — 20 с.
4. Левченко Я. Е. Формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : монографія / Я. Е. Левченко. — Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2012. — 416 с.
5. Личность и профессия : психологическая поддержка и сопровождение : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / [Л. М. Митина, Ю. А. Кореляков, Г. В. Шавырина и др. ; под ред. Л. М. Митиной]. — М. : Издательский центр «Академия», 2005. — 336 с.
6. Сергеев И. С. Основы педагогической деятельности : учеб. пособ. / И. С. Сергеев. — СПб. : Питер, 2004. — 316 с.
7. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. — М. : Просвещение, 1969. — 317 с.

THE TECHNOLOGY OF FORMING EMOTIONAL COMPONENT OF PROFESSIONAL FUTURE TEACHERS' PERSONALITY ORIENTATION

Levchenko Yana

The article is dedicated to the analysis of the conditions of forming emotional component of professional future teachers-philologists' personality orientation of the motivational-orientational stage of the pedagogical technology.

The development of emotional component of future teachers helps them to get satisfaction of educational and professional activity, obtaining

definite experience related to the teacher's profession, motive to the active self-perfection in the educational process.

Nowadays the problem of forming professional future teacher-philologists' personality orientation is sufficiently relevant in the educational sphere and requires its solving, as on the one hand, the orientation to the profession, which forms during the process studying at high schools, gives young specialists an opportunity to realize their won potential in the future professional circles, promotes constant professional self-perfection. This fact, in its turn, gives an opportunity to feel the personal self-sufficient and competitive ability on the market of the modern pedagogical society. On the other hand, the problem of the orientation is particularly meaningful for Ukrainian society, because a lot of our graduates try to avoid job placement at secondary schools and realize their professional potential in the different, more prestige spheres. In the context of this fact the development and application the pedagogical technology of forming professional future teacher's personality orientation in the teaching process of high schools acquires the novelty.

The process of formation of the emotional component of professional future teacher-philologists' personality orientation has been carried out according to the bases of the facilitative approach to the teaching process, using such methods as encourage, emotional response, assurance, positive confirmation.

Keywords: *personality, professional orientation, pedagogical technology, emotional component.*

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК: 378.4+378126+37814

Дроздова К.В.

У статті з'ясовано особливості фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, визначено вплив морфо-функціональних особливостей у диференційованому розвитку сили, було визначено диференціацію розвитку рухових здібностей, розглянуто проблему адаптивного фізичного виховання при різних варіантах порушень постави.

Ключові слова: *молодші школярі, фізичний стан, фізичний розвиток, морфо-функціональні особливості, порушення постави.*

FEATURES OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN'S PHYSICAL DEVELOPMENT

Drozdova K. V.

The recent studies of the physical development of primary schoolchildren indicate significant somatic features of various diseases. According to many authors, along with exogenous factors, namely body typology defines some options providing functional organism and its compensatory and adaptive reconstruction.